I spåren av Jim Crow

Uppgörelsen med vad som med en eufemism kallas positiv särbehandling pågår för fullt. Bengt Ohlsson har läst makarna Thernstroms inlägg i den amerikanska debatten.

Slaveriet är Amerikas arvssynd. 130 år efter att slaveriet avskaffades fortsätter det att dominera amerikanskt samhällsliv. Nämn vilket problem som helst, brottslighet, utbildning eller familjepolitik – det är omöjligt att diskutera det utan att beakta landets afroamerikanska minoritet. Vilken roll spelar rasismen i dagens Amerika? Har politiken med positiv särbehandling minskat skillnaderna mellan svarta och vita? Detta är frågor som ställs i Stephan och Abigail Thernstroms *America in Black and White*.

Berättelsen börjar år 1877, de federala trupperna har lämnat Södern och det så kallade Jim Crowsystemet inrättas i dess olika delstater. Jim Crow påbjöd strikt segregation och vit övermakt. Relationerna mellan svarta och vita var reglerade in absurdum, i Georgia debatterades till och med möjligheten av att ha separata vägar för svarta och vita.

Segregation stred inte mot amerikansk lag. 1896 hade Högsta domstolen slagit fast att den var tillåten under förutsättning att raserna behandlades lika. Den skriande motsättningen mellan ideal och verklighet påvisade Gunnar Myrdal i klassikern *An American Dilemma* (1944). Då hade domstolen under påtryckningar från medborgarrättsaktivister börjat undersöka om svarta och vita behandlades lika och först vid mitten på 50-talet förbjöds segregationspolitiken.

Brist på arbetskraft och invandrare

De båda världskrigen medförde både brist på arbetskraft och avstannad immigration. Följden blev en mindre folkvandring från landsbygden i Södern till städerna i norr. För många svarta framstod norra USA som det förlovade landet. Inte för att det saknades fördomar mot svarta. 19 stater i norr förbjöd blandäktenskap. Vissa delstater tillät om än ej påbjöd segregerade skolor och både arbets- och bostadsmarknad var uppdelade efter hudfärg. Men de som undkommit förnedringen och skräckväldet under Jim Crow tvekade inte: I norr kunde vita och svarta skaka hand, äta middag tillsammans och tilltala varandra med namn. Svarta fick delta i politiken och uppmuntrades att rösta.

En period av framgångar

1940- och 50-talen var en period av framgångar för USA:s svarta. Inkomsterna steg och fattigdomen minskade. En afroamerikansk medelklass växte fram som på 60-talet inkluderade en fjärdedel av alla svarta män. Integrationen av professionella sporter inleddes i slutet av 40-talet.

Fördomarna mot svarta minskade. Migrationsrörelserna medförde att allt fler svarta bodde i städer, en förutsättning för den medborgarrättsrörelse som sedan så framgångsrikt skulle kämpa mot diskriminering och rasism.

Nutidshistoria

Stephan och Abigail Thernstrom
America in Black and White
One Nation, Indivisible
Simon & Schuster, 1997

Vid mitten av 60-talet lagstiftade USA:s kongress om rösträtt för svarta amerikaner och om förbud mot diskriminering. Domstolarna bidrog aktivt till desegregationen. Framför allt var 60-talet protesternas årtionde och i spetsen för dem marscherade ett nytt svart ledarskap. *Sit-ins* i Greensboro, demonstrationer i Albany och Birmingham. Men det var också decenniet då stödet från den vita arbetar- och medelklassen började vackla. Den utlösande händelsen var kravallerna i South Central, Los Angeles år 1964. De utbröt några dagar efter det att kongressen antagit vad som kallats medborgarrättsrörelsens största triumf, medborgarrättslagen.

Klyfta mellan eliten och mannen på gatan

Det skulle komma att upprepas: Fram till 1968 drabbades 257 städer i USA. Thernstroms menar att reaktionerna på upploppen synliggjorde klyftan mellan den liberala eliten och mannen på trottoaren. Medan liberalerna uppfattade kravallerna som legitima protester mot vit rasism och förordade en mjuk linje, betraktade vanliga amerikaner gatustriderna med stigande irritation. Men även politiken med positiv särbehandling inom arbetsmarknad och utbildning frestade på amerikanens förtroende.

Medborgarrättsrörelsen syftade ursprungligen till ett färgblint samhälle. Denna föresats övergavs sedermera för ett system för positiv särbehandling baserat på rastillhörighet. Systemet lanserades av president Lyndon B Johnson 1965 och var menat som en temporär krisåtgärd, men kom efterhand att permanentas. Vita och asiater nekades tillträde till utbildningar därför att platserna var reserverade för sämre kvalificerade afroamerikaner.

Få fullföljde studierna

Det ligger en djupt ironi i att de liberaler, som en gång krävt att frågor om rastillhörighet och krav på fotografi skulle tas bort från ansökningshandlingar, nu försvarade en politik där privilegier skulle fördelas på grundval av rastillhörighet. Men många av de stödprogram som tillkommit för att hjälpa svarta hade inte haft avsedd effekt. Orsaken var, menade de, den vita rasismen. Även om fattigdomen minskat levde alltför många svarta familjer fortfarande under fattigdomsgränsen. Kvotsystemen hade förvisso underlättat för svarta att studera på universitet, men alltför få fullföljde studierna.

Dessutom var det uppenbart att Amerika fortfarande var segregerat. Hur skulle man annars förklara den galopperande kriminaliteten i innerstäderna och upplösningen av den svarta familjen?

Kulturredaktör: Knut Carlqvist (knutc@algonet.se)

Medborgarrättsrörelsen syftade ursprungligen till ett färgblint samhälle. Denna föresats övergavs sedermera för ett system för positiv särbehandling baserat på rastillhörighet.

En svart medelklass tar form. *Vit bensinstationsföreståndare tankar en A-Ford. Atlanta, Georgia, omkring 1939.*

Svart basebollag *vid Morris Brown College, Atlanta, omkring 1900.*

Svart man går på bio *i Belzoni, Mississippi, 1939, särskilda ingången för "färgade".*

Foto: LIBRARY OF CONGRESS

Den vita arbetar- och medelklassen fjärmades från rörelsen inte bara av de ständigt återkommande anklagelserna om rasism. Desegrationen av skolväsendet ogillades, inte för att vita amerikaner inte ville veta av svarta barn, utan för att den tog ifrån föräldrarna rätten att välja skola. Bussningen till avlägsna skolor var ett stridsäpple. En del av irritationen riktades mot det politiska etablissemanget, som sett till att självt inte drabbas av följderna.

Dessutom hade spänningarna mellan olika fraktioner inom medborgarrättsrörelsen vuxit. En del påverkades av den radikalism som utgick från Black Power-rörelsen och det dröjde inte förrän aktivister började kräva att medlemmar med fel hudfärg (icke svarta) skulle förvisas från rörelsen. Liberalismen blev allt mer en ideologi för afroamerikansk medelklass och välbärgade vita demokrater.

Systemet med preferenser cementerades av en rad olika domslut under 70-talet. Först 1989 satte Högsta domstolen ned foten. Politikerna kontrade med upprustningen av medborgarrättslagen 1991, som till stor del återställde den gamla ordningen. Fyra år senare utmanade Högsta domstolen ånyo systemet genom att ifrågasätta särbehandling på grundval av rastillhörighet. Då hade Kalifornien ett år tidigare beslutat att montera ned systemet med raspreferenser. 1996 rådde således fullt krig mellan USA:s justitiedepartement och Högsta domstolen.

Vilken roll spelar rasismen i dag? Har positiv särbehandling minskat klyftan mellan svarta och vita? Thernstroms förnekar inte det förekommer rasism. I den meningen är det liberala analysen korrekt. Amerika är inte ett färgblint samhälle och har heller aldrig varit det. Men det beror inte på att den färgblinda linjen misslyckades, menar de, utan på att den aldrig blev prövad.

Sämre utbildning än genomsnittet

Fattigdomen bland svarta beror i huvudsak på att afroamerikaner har sämre utbildning än vita amerikaner och att svarta barn ofta lever med en ensamstående mor. Brottsligheten exploderade under en period då landets afroamerikaner fått det bättre än någonsin. Amerika är förvisso ännu segregerat, men det handlar mer om klass än ras.

Systemet med rasbaserade preferenser har inte påverkat afroamerikanernas position i det amerikanska samhället nämnvärt. De stora framstegen gjordes redan under 40- och 50-talet. Tvärtom har den förda politiken bidragit till att befästa rasbegreppets ställning i det amerikanska medvetandet och det till den milda grad att en domstol idag kan ingripa mot polisens försök att minska crackmissbruket i innerstäderna med hänvisning till att crack är en drog som används företrädesvis av svarta.

Bokens slutsats är att om svarta och vita skall kunna mötas, är det som individer och inte som representanter för grupper. Då måste parterna också förstå vad som drivit Amerika bort från individualism och mot grupptänkande. Ett sådant möte är nödvändigt. Svarta och vita har ingen framtid utan varandra. Amerika är en nation, odelbar.

BENGT OHLSSON

Mr Dickens fuskade också

När det inte finns någon riktigt bra plats att dyrka diktaren på måste man uppfinna en, påpekar Göran Hägg.

Av någon anledning är Charles Dickens' verkliga hem i Gad's Hill inte tillgängligt för kulten. Därmed finns inget bra fäste i de trakter i Kent som skildras i *Pickwickklubben*, *David Copperfield*, *Lysande utsikter* och andra centrala romaner. Födelsehuset i Portsmouth ligger avigt till, och han lämnade trakten som femåring. Man har fått bygga ett nytt hem på bekvämt turistavstånd i London.

Där dikten dog 3

Av de hus där han bott i metropolen har bara 48 Doughty Street i Bloomsbury undgått Luftwaffes bombflygare och efterkrigstidens funktionalistiska arkitekter. Dickens bodde här 1837–39, fullbordade *Pickwickklubben* och *Oliver Twist* och påbörjade *Nicholas Nickleby*, vilket inte är så mycket med tanke på hans normala arbetsflit. Det berömda arrangemanget med huset delat rakt igenom för att slippa träffa den grälsjuka hustrun är från en senare bostad.

Troligen var det ändå här som svägerskan Mary Hogarth, som Dickens hade i huset och ägnade platonisk dyrkan, avled 1837. Hon blev långt senare förebilden till lilla Nell i *The Old Curiosity Shop* och Dora i *David Copperfield*. Och nog är det väl ändå i ett sånt här hus som Oliver Twist tas om hand av den vänliga gamla herrn som till sist, när Dickens måste få slut på följetongen, visar sig vara pojkens morfar.

Men Doughty Street var som sagt ändå en bara en genomgångsbostad där författaren vistades kort tid, och huset har upplevt många skiftande öden efteråt.

Röda pelargonier

Man har planterat röda pelargonier i balkonglådorna, eftersom diktaren gillade såna, köpt in tidstypiska möbler och dickensiana och upprättat ett Dickens-bibliotek. Det roligaste med stället är antagligen att få se hur ett sånt här typiskt, lite förnämare London-hus med burspråksfönster och tjänarvåning i källaren såg ut innan de började klyvas upp i smålägenheter, blev Bread and Breakfast-hotell eller för oss vanliga dödliga otillgängliga rikemansreservat. Det ger perspektiv på Conan Doyle, Dorothy Sayers, P G Wodehouse och andra. Men Dickens?

Det är ändå en hel del folk här. Dickens är fortfarande mycket läst i den anglosaxiska världen. Och i Östeuropa. Några av besökarna tycks vara ryssar. Utan Dickens ingen Dostojevskij. Vi behöver platser att dyrka, litterära minneslundar.

Fusk? Ingen fuskar som Dickens själv för att få ihop det i följetongernas slutkapitel. Och vi låter honom hållas. Varför skulle man inte få fiffla lite för att även ge hans biografi en värdig inramning?

48 Doughty Street, Bloomsbury. *Här skrev Dickens* Pickwickklubben *och* Oliver Twist.

GÖRAN HÄGG